

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТУ
Кафедра фізичної географії та раціонального природокористування

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан географічного факультету
Ліван КАЛІНИЧ
«30» *червня* 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЛАНДШАФТОЗНАВСТВО

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	01 Освіта/Педагогіка
Спеціальність	014 Середня освіта
Предметна спеціальність	014.07 Середня освіта. Географія
Освітня програма	“Географія”
Статус дисципліни	обов’язкова
Мова навчання	українська

Робоча програма навчальної дисципліни «Ландшафтознавство» для здобувачів вищої освіти галузі знань **01 Освіта/Педагогіка** спеціальності **014 Середня освіта**, предметної спеціальності **014.07 Середня освіта. Географія**, освітньої програми «Географія».

Розробники: Карабінюк Микола Миколайович – к. геогр. н., доцент

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри фізичної географії та раціонального природокористування

протокол № 11 від «23» червня 2022 р.

Завідувач кафедри: Степан ПОП

Схвалено методичною комісією географічного факультету

протокол № 10 від «29» червня 2022 р.

Голова методичної комісії: Людвіг ПОТШ

© Карабінюк М. М., 2022 р.

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2022 р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 3,5	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 105	2-й	3-й
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 4	IV	V
	Лекції:	
	32 год.	10 год.
	Практичні (семінарські):	
	20 год.	6 год.
Вид підсумкового контролю: екзамен	Лабораторні:	
	–	–
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
	53 год.	89 год.

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою навчальної дисципліни «Ландшафтознавство» є вивчення теоретико-методологічних основ ландшафтознавства як науки про взаємозв'язки природних компонентів та цілісні природні ємності – природні територіальні комплекси (геокомплекси), підходи до класифікації ландшафтів, як основних морфологічних одиниць цілісної географічної оболонки Землі, особливостей генезису, віку, просторово-часової диференціації ландшафтних комплексів тощо. Особливу увагу приділено вивченню питань антропоїзації природного середовища, закономірностей поширення сучасних негативних фізико-географічних процесів та загальної екологічної ситуації територій у залежності від ландшафтної організації та властивостей ландшафтних комплексів тощо. Основною метою дисципліни є формування у студентів розуміння цілісності та багатогранності взаємозв'язків у природі, усвідомлення впливу людини на процеси, які у ній відбуваються.

Вивчення навчальної дисципліни також сприяє засвоєнню студентами знань про закономірності утворення та властивості ландшафтного середовища, що є необхідним у педагогічній роботі, та засвоєнню методичних підходів проведення ландшафтних досліджень для організації у шкільних навчальних закладах науково-дослідних практикумів, шкільних експедицій тощо.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, вести здоровий спосіб життя.

ЗК 3. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 4. Здатність працювати в команді

ЗК 5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 7. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях

ЗК 8. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 10. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК 12. Здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності та підприємливості (підприємницька компетентність)

Фахові (спеціальні, предметні) компетентності (ФК, ПК):

ФК 1. Здатність до формування в учнів ключових і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків.

ФК 2. Володіння основами цілепокладання, планування та проектування процесу навчання учнів.

ФК 4. Здатність до пошуку ефективних шляхів мотивації дитини до саморозвитку (самовизначення, зацікавлення, усвідомленого ставлення до навчання).

ФК 6. Здатність здійснювати виховання на уроках і в позакласній роботі, виконувати педагогічний супровід процесів соціалізації учнів та формування їхньої культури.

ФК 7. Здатність до критичного аналізу, діагностики й корекції власної педагогічної діяльності, оцінки педагогічного досвіду.

ПК 1. Здатність усвідомлювати сутність взаємозв'язків між природним середовищем і людиною, розуміти та пояснювати стратегію сталого розвитку людства.

ПК 2. Здатність доцільно і критично використовувати географічні поняття, концепції, парадигми, теорії, ідеї, принципи для пояснення письмовими, усними та візуальними засобами явищ і процесів на різних просторових рівнях (глобальному, регіональному, державному, локальному).

ПК 3. Здатність застосовувати базові знання з природничих та суспільних наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі (світу), материків і океанів, України.

ПК 4. Здатність розуміти та пояснювати особливості природних компонентів і об'єктів у сферах географічної оболонки, взаємозв'язки в ландшафтах.

ПК 6. Здатність встановлювати роль і місце України у сучасному світі в контексті географічних чинників її розвитку, аналізувати й пояснювати особливості геопросторової організації природи, населення і господарства України та свого регіону.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Ландшафтознавство» є опанування низки навчальних дисциплін (НД) освітньої програми (ОП) впродовж попередніх семестрів навчання у ВНЗ, зокрема:

ОК 9	Картографія і ГІС
ОК 14	Загальне землезнавство
ОК 15	Геологія загальна та історична
ОК 16	Ґрунтознавство з основами географії ґрунтів
ОК 17	Метеорологія та кліматологія
ОК 18	Загальна гідрологія
ОК 19	Геоморфологія та палеогеографія плейстоцену
ОК 20	Біогеографія

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Географія», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
<i>Знає</i> основні історичні етапи розвитку предметної області.	РН 1
<i>Уміє</i> оперувати базовими категоріями та поняттями спеціальності.	РН 5
<i>Знає</i> та <i>розуміє</i> основні концепції, парадигми, теорії та загальну структуру географії, предмет її дослідження, місце і зв'язки в системі наук, етапи історії розвитку географічної науки.	РН 13
<i>Пояснює</i> просторову диференціацію географічної оболонки і географічного середовища на глобальному, регіональному та локальному територіальних рівнях	РН 14
<i>Описує</i> основні механізми функціонування природних і суспільних територіальних комплексів, окремих їхніх компонентів, класифікує зв'язки й залежності між компонентами, знає причини, перебіг і наслідки процесів, що відбуваються в них.	РН 15
<i>Пояснює</i> зміни, які відбуваються в географічному середовищі під впливом природних і антропогенних чинників, <i>формулює</i> наслідки й детермінанти в контексті концепції сталого розвитку людства	РН 16
<i>Формує</i> в учнів уміння користуватися географічною та картографічною мовою в навчальному процесі, застосовувати алгоритми користування друкованою і цифровою картографічною продукцією при характеристиці окремих географічних об'єктів і територій.	РН 17
<i>Застосовує</i> базовий поняттєвий, термінологічний, концептуальний апарат географії, її теоретичні й емпіричні досягнення на рівні, що дозволяє інтерпретувати природно-географічні та суспільно-географічні явища і процеси, пов'язувати й порівнювати різні погляди на проблемні питання сучасної географії.	РН 18
<i>Уміє</i> характеризувати природні ландшафти і регіони, пояснювати їхні особливості та взаємозв'язки, сформовані географічним положенням й іншими географічними чинниками (зокрема під час навчальних польових практик).	РН 19
<i>Добирає</i> міжпредметні зв'язки курсів географії в базовій середній школі з метою формування в учнів природничо-наукової компетентності відповідно до вимог Державного стандарту загальної середньої освіти з освітньої галузі «Природознавство»; <i>володіє</i> методикою навчання пропедевтичного курсу	РН 23

«Природознавство».	
<i>Дотримується</i> сам під час польових навчальних практик та <i>формує</i> відповідальне ставлення учнів до природи, повагу до культурних цінностей і традицій місцевого населення під час екскурсій, походів і експедицій з учнівською молоддю.	РН 24

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Ландшафтознавство»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
<ul style="list-style-type: none"> ⇒ Студент повинен знати особливості історії становлення і розвитку ландшафтознавства як науки та особливості предметної трансформації під впливом новітніх вимог суспільства та науки; ⇒ Охарактеризувати особливості формування основних наукових ландшафтознавчих шкіл в Україні та окреслити вклад у розвиток науки провідних українських ландшафтознавців та фізико-географів; ⇒ Володіти актуальним поняттєво-термінологічним апаратом ландшафтознавчої науки; ⇒ Розуміти теоретичне й прикладне значення ландшафтознавства у сучасному світі та вміти визначити його місце у системі географічних наук і принципи взаємодії з природничими та ін. науками; ⇒ Проаналізувати теоретичні основи, базові концепції і парадигми генетичного, антропогенного та інших напрямів ландшафтознавства; ⇒ Знати особливості генетичного підходу до виокремлення ландшафтів та діагностичні ознаки їх морфологічних одиниць; ⇒ Знати актуальні теоретико-методологічні проблеми ландшафтознавства та його сучасні перспективні напрямки. 	РН 1 РН 5 РН 13 РН 18
<ul style="list-style-type: none"> ⇒ Розуміти поняття географічної оболонки Землі та особливості її функціонування; ⇒ Знати особливості регіональної та локальної диференціації географічної оболонки, основні її властивості та параметри; ⇒ Аналізувати взаємодію внутрішніх та зовнішніх чинників розвитку географічної оболонки та особливості її внутрішньої будови; ⇒ Описувати принципи та прояви зональності та азональності у географічній оболонці як ландшафтному комплексі глобального рівня; ⇒ Розуміти особливості формування, функціонування та фактори розвитку природних територіальних комплексів; ⇒ Володіти принципами фізико-географічного районування та типологізації (класифікації) ландшафтних комплексів; ⇒ Знати ієрархію та діагностичні ознаки природних територіальних комплексів регіонального та локального рівні, а також проаналізувати їх просторово-часову організацію тощо; ⇒ Розуміти причинно-наслідкові зв'язки між стійкістю ландшафтів, господарським навантаженням та екологічним станом території; ⇒ Визначити ступінь антропогенної трансформації ландшафтних комплексів; ⇒ Проаналізувати сучасний екологічний стан території. 	РН 14 РН 15 РН 16
<ul style="list-style-type: none"> ⇒ Вміти працювати з картографічними матеріалами та володіти принципами використання сучасних технологій у навчанні та проведенні польових практик; ⇒ Знати картографувати природні територіальні комплекси та укладати ландшафтні й ландшафтно-екологічні карти на основі реальних топографічних карт; ⇒ застосовувати сучасні ГІС-технології для картографування і моделювання ландшафтних комплексів, просторового аналізу поширення негативних 	РН 17 РН 19 РН 23 РН 24

<p>процесів, екологічної ситуації тощо;</p> <p>⇒ Знати основні відмінності ландшафтної організації рівнинних та гірських територій, властивості природних комплексів та можливості їх використання для навчальних цілей та проведення навчальних шкільних практик;</p> <p>⇒ Вміти наочно показати на місцевості взаємозв'язки між географічним положенням, структурою та властивостями ландшафтних комплексів і розвитком процесів, характером використання, сучасним станом тощо.</p> <p>⇒ Провести навчальні практики і вміти комплексно дослідити властивості та структуру ландшафтів;</p> <p>⇒ Описати ключі властивості природи конкретної місцевості та пояснити методики ландшафтного знімання території;</p> <p>⇒ Дотримуватися морально-етичних аспектів дослідження, чесності, професійного кодексу поведінки для вирішення питань, пов'язаних з втручанням в природу.</p> <p>⇒ Знати принципи організації експедицій та особливості поведінки у природоохоронних установах та природних умовах загалом;</p> <p>⇒ Виховувати в учнів бережне ставлення до природи та відповідальність за збереження довкілля, у тому числі й впродовж навчальних експедицій тощо.</p>	
---	--

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з дисципліни є: виконання індивідуальних навчально-дослідницьких завдань під час практичних занять та самостійної роботи, доповіді, дискусії при захисті практичних робіт, модульні контрольні роботи; усний підсумковий іспит.

Самостійна робота включає: опрацювання теоретичних положень навчальної дисципліни за результатами прослуханого лекційного матеріалу; ознайомлення із картографічним матеріалом до практичних занять; вивчення окремих питань передбачених для самостійного опрацювання; поглиблене вивчення наукової літератури на задану тему та пошук додаткової інформації; та ін.

Методи навчання: словесні (лекція, пояснення, розповідь, інструктаж), практичні (практична робота), наочні (ілюстрації, демонстрації).

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: усне опитування на практичних заняттях.

Форма модульного контролю: письмова контрольна робота та тестування.

Форма підсумкового семестрового контролю: екзамен в усній формі.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота				Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	50	100
12	12	12	14		

T1, T2 ... – теми практичних робіт

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота				Модульна контрольна робота	Сума
T5	T6	T7	T8	50	100
12	12	12	14		

T1, T2 ... – теми практичних робіт

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Макс. кількість балів (сумарна)	Кількість	Макс. кількість балів (сумарна)
Практичні заняття	4	50	4	50
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом		100		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Модульний контроль є необхідним елементом модульно-рейтингової технології навчального процесу, який головно проводиться з метою оцінки результатів навчання студентів на визначених його етапах. Модульна контрольна робота з навчальної дисципліни «Ландшафтознавство» проводиться двічі на семестр, згідно з розкладом модульних контролів визначених навчальною частиною за робочими навчальними планами в межах годин, які відведені на практичні заняття. До виконання модульної роботи допускаються студенти, які виконали усі практичні роботи, що передбачені програмою дисципліни. До початку модульної контрольної роботи студенти мають мати поточні підсумкові бали за виконання практичних робіт.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає виконання студентом завдань трьох рівнів складності: перший – 5 тестів (2 бали за кожну правильну відповідь (разом 10 балів)); другий – 2 терміни (5 балів за повне визначення кожного терміну (разом 10 балів)); третій – 2 теоретичні запитання (15 балів за вичерпну відповідь кожного запитання (разом 30 балів)). Максимальна кількість балів одержаних під час модульної контрольної роботи становить 50 балів.

Перескладання підсумкового модульного контролю студентами, які отримали рейтинговий бал за модульний цикл, що відповідає незадовільній оцінці, проводиться не пізніше двох тижнів після атестаційного. Позитивні оцінки з модульного циклу не підвищуються.

Після завершення другого модульного контролю викладач оголошує загальну кількість балів накопичених студентом за семестр навчання. Якщо студент набрав 60 і більше балів, то екзамен може бути виставлений за результатами модульних контролів на момент оголошення результатів. У разі якщо студент бажає поліпшити свою оцінку, він складає екзамен за всією програмою навчальної дисципліни. При цьому, у підсумкову оцінку не враховуються (не додаються) бали накопичені студентом впродовж навчального семестру.

Критерії оцінювання модульного циклу

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка національна та ECTS	Критерії оцінювання
90 – 100	Відмінно (A)	Студент дає абсолютно правильні відповіді на теоретичні питання з викладенням оригінальних висновків, отриманих на основі програмного, додаткового матеріалу та нормативних документів. При виконанні практичного завдання студент застосовує системні знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою.
82-89	Добре (B)	Студент повністю розкрив теоретичні питання на основі програмного та додаткового матеріалу. При виконанні практичних завдань студент застосовує узагальнені знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою.
74-81	Добре (C)	Студент повністю розкрив теоретичні питання, а програмний матеріал викладено у відповідності до вимог. Практичні завдання виконані в цілому правильно, але мають місце окремі неточності.
64-73	Задовільно (D)	Студент розкрив теоретичні питання, але при викладенні програмного матеріалу допущені окремі помилки. При виконанні практичних завдань студент припускається помилок, за рахунок недостатнього розуміння матеріалу.

60-63	Задовільно (E)	Студент неповністю розкрив теоретичні питання, відповідь містить суттєві помилки. При виконанні практичних завдань студент припускається значних помилок, а виконання завдань викликає значні труднощі у студента.
35-59	Незадовільно (FX)	Студенту не розкрив теоретичні питання і не може виконати практичні завдання. Як правило, такий студент виявляє здатність до викладення думки лише на елементарному рівні.
0-34	Незадовільно (F)	Студенту не виконав навчальну програму або якийсь елемент її складової, має фрагментарні знання, які не дозволяють розкрити теоретичні питання і виконати практичні завдання.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Семестровий контроль з дисципліни «Ландшафтознавство» проводиться відповідно до навчального плану у вигляді семестрового екзамену в усній формі за змістом та структурою екзаменаційних білетів (попередньо затверджених на засіданні кафедри), які цілісно охоплюють навчальний матеріал, визначений робочою навчальною програмою дисципліни. Термін проведення семестрового контролю визначений графіком навчального процесу. Впродовж семестру студенти мають можливість набрати від 0 до 100 балів, що переводиться у національну шкалу оцінювання і, відповідно, у шкалу ECTS. Якщо студент набрав 60 і більше балів, то екзамен може бути виставлений за результатами модульних контролів на момент оголошення їх результатів. Під час підсумкового семестрового контролю студент, який набрав більше 60 балів, має право підвищити свою оцінку складаючи іспит і, незважаючи на успішність спроби, його оцінка не може бути нижчою від суми балів накопичених впродовж навчального семестру. Підсумкова оцінка з дисципліни визначається викладачем головно на основі оцінювання відповідей на питання екзаменаційних білетів з урахуванням балів, отриманих за відповіді на додаткові питання.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи)	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D		
60-63	E	задовільно	не зараховано
35-59	FX	незадовільно	
0-34	F		

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1

Тема 1. Об'єкт, предмет і завдання ландшафтознавства. Місце у системі у системі географічних наук.

Географічна оболонка як об'єкт вивчення фізичної географії. Поняття про природний територіальний комплекс та його властивості. Територіальна диференціація географічної оболонки. Ієрархія ПТК. Об'єкт, предмет і завдання ландшафтознавства. Структура та місце ландшафтознавства у системі географічних наук. Зв'язок ландшафтознавства з іншими науками. Значення ландшафтознавства для сучасної науки і практики.

Тема 2. Історія розвитку ландшафтознавчої науки та її сучасні риси.

Витоки та передісторія вчення про ландшафт (IV ст. до н.е. – перша пол. XVIII ст.). Перші роки на шляху до фізико-географічного синтезу (друга пол. XVIII. – кінець XIX ст.). Початок ландшафтознавства (кінець XIX – 20-ті рр. XX ст.). Ландшафтознавство в 20–30-ті рр. XX ст. Становлення науки про географічні ландшафти (40–60-ті рр. XX ст.).

Сучасний етап розвитку ландшафтознавства. Розвиток ландшафтознавчих ідей в Україні.

Тема 3. Регіональна диференціація географічної оболонки

Поняття і фактори процесів інтеграції та диференціації. Основні рівні диференціації географічної оболонки. Широтна зональність, її причини та наслідки. Азональність (поняття про азональність, секторність, бар'єрність, висотна поясність, ландшафтна ярусність, структурно-петрографічні чинники і морфоструктурна диференціація). Співвідношення зональних і азональних закономірностей регіональної диференціації.

Тема 4. Поняття про географічний ландшафт

Загальне, типологічне і регіональне (або індивідуальне) трактування ландшафту та його історична трансформація (за С. Калесником, М. Солнцевим, А. Ісаченком, К. Геренчука та ін.). Підходи до сучасного виділення ландшафтних одиниць (генетичний, антропогенний та ін.). Ландшафт як основна одиниця в ієрархічній системі ПТК. Поняття про структуру ландшафту.

Тема 5. Межі ландшафтів та їх особливості

Поняття про дискретність і континуальність природи земної поверхні. Проблема меж ландшафтів (за К.І. Геренчуком, А.Г. Ісаченком, М.А. Солнцевим та ін.). Особливості вертикальних меж ландшафтів. Межі морфологічних одиниць ландшафту та способи їхнього виявлення.

Тема 6. Природні компоненти та чинники формування природних територіальних комплексів

Поняття про природні компоненти і чинники. Основні і похідні компоненти. Універсальні і спорадичні компоненти. “Старші” і “молодші” компоненти. Чинники ландшафтоутворення, їхня класифікація. Закон нерівнозначності взаємодіючих компонентів-чинників. Особливості взаємодії геолого-геоморфологічних, гідрометеорологічних та біотичних чинників формування ПТК.

Тема 7. Локальний рівень диференціації географічної оболонки. Морфологія ландшафтів.

Фактори внутрішньої (локальної) диференціації ландшафтів. Поняття про морфологічну структуру ландшафту. Ієрархія локальних природних територіальних комплексів та їхній історичний розвиток. Ландшафтні карти як метод відображення ландшафтно-структури території.

Тема 8. Рівнинні ландшафти та їх морфологія

Фація як елементарний природно-територіальний комплекс. Урочище, його різновиди і діагностичні ознаки. Ланка як динамічний праобраз майбутнього урочища. Ландшафтна місцевість і критерії її відособлення. Класифікація (типологія) морфологічних одиниць ландшафту. Особливості ландшафтно-диференціації рівнинних територій.

Тема 9. Гірські ландшафти та їх морфологія

Чинники ландшафтно-диференціації гірських країн. Висотна поясність. Ландшафтна ярусність. Гірський ландшафт і чинники його відособлення. Морфологічні одиниці гірського ландшафту та їхні діагностичні ознаки: фація, ланка, урочище, стрія, висотна місцевість, сектор.

Модуль 2

Тема 10. Особливості функціонування ландшафтів

Поняття функціонування природного територіального комплексу і його ланки. Вологообмін у ландшафтах. Біогенний обмін речовин. Абіотична міграція речовин. Енергетика ландшафтів. Цикли функціонування ландшафтів.

Тема 11. Динаміка та стійкість ландшафтів

Основні типи змін у ландшафтних комплексах. Поняття динаміки та стану ПТК. Зовнішні чинники динаміки – внутрівікові та вікові ритми і їхні наслідки. Сукцесійні зміни станів ПТК. Стійкість ПТК. Роль компонентів у підтриманні стійкості ПТК. Поняття про міру стійкості ПТК.

Тема 12. Генезис, вік та розвиток ландшафтів

Чинники формування і розвитку природних комплексів. Фактори розвитку ландшафту. Підходи до встановлення віку ландшафту та окремих його морфологічних одиниць. Еволюція ландшафтних комплексів.

Тема 13. Ландшафтне різноманіття

Поняття ландшафтного різноманіття. Метризація та оцінка ландшафтного різноманіття.

Картографування ландшафтного різноманіття території. Моніторинг ландшафтного різноманіття. Ландшафтне різноманіття гірських та рівнинних територій. Проблеми збереження ландшафтного різноманіття.

Тема. 14. Фізико-географічні процеси та явища у ландшафтних комплексах

Різновиди та класифікація сучасних фізико-географічних процесів. Фактори формування та розвитку геолого-геоморфологічних, гідро-кліматичних та біотичних процесів. Ландшафтні передумови розвитку та диференціації негативних фізико-географічних процесів. Катастрофічні природні процеси і явища.

Тема. 15. Ландшафтне районування

Поняття та принципи ландшафтного (фізико-географічного) районування. Одиниці ландшафтного районування. Методичні основи ландшафтного районування. Особливості ландшафтного районування рівнинних та гірських територій. Еколого-ландшафтне районування як різновид ландшафтного районування. Прикладне значення ландшафтного районування.

Тема 16. Антропогенне навантаження та модифікація ландшафтних комплексів

Сутність та різновиди антропогенного навантаження. Підходи та особливості вивчення антропогенного навантаження. Поняття модифікації (перетворення) ПТК. Методи визначення ступені модифікації ПТК. Антропогенна трансформація ландшафтів. Формування «антропогенних» ландшафтів. Ландшафтний моніторинг довкілля.

Тема. 17. Методологія дослідження ландшафтних комплексів

Методологія ландшафтознавчих досліджень. Підготовчий етап дослідження. Польове ландшафтне знімання території та картографування ПТК. Особливості камеральної обробки інформації. Методичні основи використання ГІС-технологій для вивчення властивостей та ідентифікації ландшафтних комплексів. Сучасні джерела інформації для ландшафтознавчих досліджень.

6.2. Структура навчальної дисципліни денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
4-й семестр						
Модуль 1						
Тема 1. Об'єкт, предмет і завдання ландшафтознавства. Місце у системі у системі географічних наук	4	2				2
Тема 2. Історія розвитку ландшафтознавчої науки та її сучасні риси	6	2	2			2
Тема 3. Регіональна диференціація географічної оболонки	6	2				4
Тема 4. Поняття про географічний ландшафт	5	2				4
Тема 5. Межі ландшафтів та їх особливості	6		2			3
Тема 6. Природні компоненти та чинники формування природних територіальних комплексів	6	2	2			2
Тема 7. Локальний рівень диференціації географічної оболонки. Морфологія ландшафтів.	6	2				4
Тема 8. Рівнинні ландшафти та їх морфологія	6	2	3			3
Тема 9. Гірські ландшафти та їх морфологія	7	2				3
Модульна контрольна робота	1		1			
Разом за модуль	53	16	10			27

Модуль 2						
Тема 10. Особливості функціонування ландшафтів	6	2				4
Тема 11. Динаміка та стійкість ландшафтів	6	2				4
Тема 12. Генезис, вік та розвиток ландшафтів	6	2	2			3
Тема 13. Ландшафтне різноманіття	6	2				3
Тема 14. Фізико-географічні процеси та явища у ландшафтних комплексах	7	2	2			3
Тема 15. Ландшафтне районування	6	2				4
Тема 16. Антропогенне навантаження та модифікація ландшафтних комплексів	7	2	2			3
Тема 17. Методологія дослідження ландшафтних комплексів	7	2	3			2
Модульна контрольна робота				1		
Разом за модуль			52	16	10	26
Разом за семестр			105	32	20	53

Заочна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	Усього	у тому числі					
		лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота	
5-й семестр							
Тема 1. Об'єкт, предмет і завдання ландшафтознавства. Місце у системі у системі географічних наук	12	2				10	
Тема 2. Історія розвитку ландшафтознавчої науки та її сучасні риси							
Тема 3. Регіональна диференціація географічної оболонки	17	2				15	
Тема 4. Поняття про географічний ландшафт							
Тема 5. Межі ландшафтів та їх особливості							
Тема 6. Природні компоненти та чинники формування природних територіальних комплексів	12	1				11	
Тема 7. Локальний рівень диференціації географічної оболонки. Морфологія ландшафтів.							
Тема 8. Рівнинні ландшафти та їх морфологія	14	1	2			11	
Тема 9. Гірські ландшафти та їх морфологія							
Тема 10. Особливості функціонування ландшафтів	12	1				11	
Тема 11. Динаміка та стійкість ландшафтів							
Тема 12. Генезис, вік та розвиток ландшафтів	14	1	2			11	
Тема 13. Ландшафтне різноманіття							
Тема 14. Фізико-географічні процеси та явища у ландшафтних комплексах	12	1	2			9	
Тема 15. Ландшафтне районування							
Тема 16. Антропогенне навантаження та модифікація ландшафтних комплексів	12	1				11	
Тема 17. Методологія дослідження ландшафтних комплексів							
Разом за семестр			118	10	6	-	89

6.3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Сучасні ландшафтні школи та центри в Україні	2	
2	Визначення меж ландшафтних комплексів на основі орографічних особливостей території	2	
3	Аналіз чинників формування природних територіальних комплексів (ключова ділянка на території Українських Карпат)	2	
4	Укладання ландшафтної карти на топографічній основі (ключова ділянка на території Українських Карпат)	4	2
5	Типологічна систематизація ландшафтних комплексів та параметризація ландшафтного різноманіття (ключова ділянка на території Українських Карпат)	2	2
6	Ландшафтне профілювання та процеси (ключова ділянка на території Українських Карпат)	2	2
7	Аналіз антропогенного навантаження та модифікації ландшафтних комплексів (ключова ділянка на території Українських Карпат)	2	
8	Польове обстеження і картографування ландшафтних фацій та урочищ	4	
Разом		20	6

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Система географічних наук та напрямки прикладного ландшафтознавства	2	4
2	Сучасне ландшафтознавство у вищій школі	1	3
3	Центри розвитку ландшафтознавчої науки в Україні та їх представники	1	3
4	Регіональні та локальні ландшафтні яруси	2	2
5	Особливості ландшафтної ярусності в гірських системах Європи	2	2
6	Сучасні теоретико-методологічні проблеми виокремлення географічних ландшафтів	2	2
7	Внутрішня неоднорідність природних ландшафтів	2	2
8	Ландшафтна структура як критерій визначення меж ландшафтів	1	2
9	Застосування сучасних ГІС-технологій для визначення меж ландшафтних комплексів	2	3
10	Особливості формування та диференціації природних умов у гірських системах	1	3
11	Особливості взаємодії та широтна диференціація чинників формування рівнинних ландшафтів	1	3
12	Підходи до визначення та вивчення ландшафтної структури	2	2
13	Особливості вивчення вертикальної структури ландшафтних комплексів	1	2
14	Визначення оптимального рівня та масштабу картографування територій	1	2
15	Прояви зональних особливостей диференціації ландшафтної оболонки на локальному рівні	1	3
16	Вплив літогенної основи на формування та морфологію рівнинних ландшафтів	2	3
17	Особливості застосування галузевих карт для дослідження ландшафтної структури гірських територій	1	2
18	Стріальна будова гірських ландшафтів	2	2
19	Питання колообігу речовин у природних територіальних комплексах	2	2
20	Цикли функціонування природних територіальних комплексів	2	2
21	Біогенний обмін речовин у ландшафтах	1	2

21	Вплив забруднення на функціонування та динаміку ландшафтів	1	3
22	Критерії визначення стійкості ландшафтних комплексів	2	3
23	Вплив сучасних змін клімату на розвиток ландшафтів	2	2
	Морфогенезис як критерій ідентифікації ландшафтних комплексів	1	2
24	Ландшафтне різноманіття як критерій та фактор екологічного стану території	2	2
25	Висотна диференціація ландшафтного різноманіття гірських територій	1	2
26	Вплив властивостей літогенної основ на поширення і розвиток геолого-геоморфологічних процесів	2	1
27	Вплив глобальних змін клімату на розвиток сучасних негативних фізико-географічних процесів	1	1
28	Використання сучасних ГІС-технологій у ландшафтному районуванні	2	2
29	Застосування еколого-ландшафтного районування для вирішення екологічних проблем	1	3
30	Особливості ландшафтного районування гірських систем	1	4
31	Сутність сучасного антропогенного навантаження на ландшафти	1	2
32	Урбанізація ландшафтів та загрози для довкілля	1	3
33	Особливості природного відновлення ландшафтів після техногенних катастроф	1	2
34	Організація та проведення ландшафтно-знімальних експедицій	1	3
35	Освоєння методики картографування та систематизації природних територіальних комплексів	1	3
	Разом	53	89

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Вивчення навчальної дисципліни «Ландшафтознавство» передбачає використання географічних карт, навчальних атласів, ілюстрацій, схем, таблиць, довідників тощо, відповідно до теми заняття, низки освітніх порталів із електронним картографічним матеріалом, електронних каталогів бібліотек та ін. Для практичних робіт використовується електронний та паперовий варіант топографічних карт масштабів 1:25 000 та 1:10 000, а також цифрові моделі рельєфу, карти крутизни та експозицій схилів тощо. Для виконання завдань польового ландшафтного знімання території використовуються GPS-приймачі, електронні (лазерні) далекоміри тощо. Для представлення деяких лекційних матеріалів та ін. передбачається використання мультимедійних проекторів та екранів.

Інформаційні технології та засоби онлайн навчання: прикладні програми (MS Office 2010, MS Windows XP), система електронного навчання Moodle <https://e-learn.uzhnu.edu.ua>, електронна пошта на базі глобальних інформаційно-комунікаційних порталів, внутрішня корпоративна електронна пошта УжНУ; електронний репозитарій ДВНЗ «УжНУ» <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui>, сайт УжНУ <https://www.uzhnu.edu.ua>, інформаційні ресурси в мережі Інтернет.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Воловик В. М. Ландшафтознавство : курс лекцій. Вінниця : Твори, 2018. 254 с.
2. Гродзинський М. Д. Ландшафтна екологія. Київ : Знання, 2014. 550 с.
3. Гуцуляк В. М., Максименко Н. В., Дудар Т. В. Ландшафтна екологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 284 с.
4. Карабінюк М. М. Природні територіальні комплекси субальпійського і альпійського високогір'я Чорногірського масиву Українських Карпат : дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.01. / Київський нац. ун-т. ім. Т. Шевченка. Київ, 2020. 278 с.
5. Круглов І. С. Трансдисциплінарна геоекологія : монографія. Львів ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 293 с.

6. Мельник А. В. Польове ландшафтне картування : система термінів і понять. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 92 с.
7. Мельник А. В. Українські Карпати: еколого-ландшафтознавче дослідження: монографія. Львів, 1999. 286 с
8. Міллер Г. П., Петлін В. М., Мельник А. В. Ландшафтознавство: Теорія і практика : навч. посібник. Львів : Видав. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. 172 с.
9. Петлін В. М., Міщенко О. В. Прикладне ландшафтознавство : підручник. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 328 с.
10. П'яткова А. В., Роскос Н. О. Ландшафтознавство: прикладні аспекти : навчально-методичний посібник. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2020. 122 с.
11. Сорокіна Л. Ю. Єдина класифікація природних і антропогенно змінених ландшафтних комплексів. Київ: Вид-во «Сталь», 2019. 105 с.

Допоміжна література

1. Василега В. Д. Ландшафтна екологія: Навчальний посібник. Суми: Вид-во СумДУ, 2010. 303 с.
2. Гродзинський М. Д. Основи ландшафтної екології: підручник. К.: Либідь, 1993. 224 с.
3. Домаранський А. О. Ландшафтне різноманіття: сутність, значення, метризація, збереження. Кіровоград: ТОВ «ІМЕКС-ЛТД», 2006. 146 с.
4. Карабінюк М. М., Костів Л. Я., Мельник А. В., Сенічак Д. В., Яськів Б. В. Чинники формування ландшафтної структури верхів'я басейну річки Лазещина в межах Чорногори. *Фізична географія і геоморфологія*. 2017. Вип. 87 (3). С. 47–67.
5. Карабінюк М. М. Ландшафтна диференціація негативних фізико-географічних процесів у субальпійському і альпійському високогір'ї Чорногори (ділянка “Шешул-Петрос”). *Фізична географія і геоморфологія*. 2019. №3 (93). С. 7–17.
6. Карабінюк М. М., Буряник О. О., Гостюк З. В., Костів Л. Я. Розквіт Львівської школи гірського ландшафтознавства (присвячується пам'яті професора Анатолія Васильовича Мельника). *Фізична географія та геоморфологія*. 2020. Вип. 99-100. С. 73–84. DOI: <https://doi.org/10.17721/phgg.2020.1-2.08>
7. Карабінюк М. М., Гнатяк І. С., Марканич Я. В. Антропізація цінних природних територіальних комплексів субальпійського й альпійського високогір'я Чорногори під впливом рекреаційно-туристичної діяльності в околицях озера Бребенескул (Українські Карпати). *Фізична географія та геоморфологія*. 2020. Вип. 99-101. С. 13–23. DOI: <https://doi.org/10.17721/phgg.2020.1-2.02>
8. Кукурудза С. Метризація природного довкілля : навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 238 с.
9. Мельник А. В. Основи регіонального еколого-ландшафтознавчого аналізу. Львів : Літопис, 1997. 229 с.
10. Мельник А. В., Карабінюк М. М., Костів Л. Я., Сенічак Д. В., Яськів Б. В. Природні територіальні комплекси верхів'я басейну річки Лазещина в межах Чорногори. *Фізична географія та геоморфологія*. 2018. Вип. 90 (2). С. 5–24.
11. Мельник А. В., Карабінюк М. М. Чинники формування та критерії виділення високогірного ландшафтного ярусу в Чорногорі (Українські Карпати). Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат і прилеглих територій : збірник наукових праць. 2018. Вип. 8. С. 24–41. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/gpc.2018.08.2012>
12. Міллер Г. П., Федірко О. М., Брусак В. П. Ландшафтна диференціація території КБЗ. *Біорізноманіття Карпатського біосферного заповідника*. Київ : ІНТЕРЕКОЦЕНТР, 1997. С. 96–102.
13. Національний атлас України / НАН України, Інститут географії, Державна служба геодезії, картографії та кадастру; голов. ред. Л. Г. Руденко; голова ред. кол. Б. Є. Патон. К. : ДНВП «Картографія», 2007. 435 с.
14. Burianyk O., Karabiniuk M., Gostiuk Z., Terletska Ya. Mapping of the forest pathological processes in landscape complexes (on the example of the Rybnyk Maidanskyi river basin in Skole Beskids). *International Conference of Young Professionals, GeoTerrace 2021* (October 4–6, 2021. Lviv, Ukraine). Lviv, 2021. Vol. 2021. P.1–5. DOI: <https://doi.org/10.3997/2214-4609.20215K3007>

15. Hostiuk Z., Pohribnyi O., Burianyk O., Karabiniuk M., Markanych Ya. Influence of geological structure and geomorphological features on landslides in the Pokut Carpathians. *15th International Conference Monitoring of Geological Processes and Ecological Condition of the Environment, Monitoring 2021* (November 17-19, 2021, Kyiv, Ukraine). Kyiv: Institute of Geology Taras Shevchenko National University of Kyiv; European Association of Geoscientists & Engineers. 2021. Vol. 2021. P. 1–5. DOI: <https://doi.org/10.3997/2214-4609.20215K2072>

16. Karabiniuk M., Kalynych I., Leta V., Mykyta M., Melnychuk V. Geological conditions of development and landscape differentiation of modern geological and geomorphological processes in the highlands of the Chornohora massif (Ukrainian Carpathians). *Geodynamics*. 2022. Vol. 1(32). P. 64-79.

Ресурси в мережі Інтернет

Підручники та матеріали для вивчення навчальної дисципліни:

- ⇒ https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/02/melnyk_2004_visn1_ekol_landsh.pdf
- ⇒ http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/23344/1/%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BA_landshaftoznavstvo_2018.pdf
- ⇒ https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/19725/1/prykladn_landshaft.pdf
- ⇒ <http://aokornus.at.ua/BOOKS/Grodzynsky.pdf>

Освітні портали:

- ⇒ <http://geomap.land.kiev.ua/zoning-1.html>
- ⇒ <http://atlas.igu.org.ua/index.html>
- ⇒ <https://www.researchgate.net/profile/Mykola-Karabiniuk>
- ⇒ <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/48>

**Результати перегляду
робочої програми навчальної дисципліни**

Робоча програма перезатверджена на 20___/ 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток___).
(потрібне підкреслити)

протокол №___ від «___»_____20___р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20___/ 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток___).
(потрібне підкреслити)

протокол №___ від «___»_____20___р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20___/ 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток___).
(потрібне підкреслити)

протокол №___ від «___»_____20___р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20___/ 20___ н.р. без змін; зі змінами (Додаток___).
(потрібне підкреслити)

протокол №___ від «___»_____20___р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)